

**TURIZMGA OID IBORALARNI XITOIY VA O'ZBEK TILLARI O'RTASIDA
TARJIMA QILISH STRATEGIYASI VA ILG'OR TAJRIBALARI****Shirinova Zilola Abubakirovna***SAMDCHTI Sharq tillari fakulteti yaqin sharq tillari kafedrası lingvistika:
xitoy tili 2-bosqich magistranti.*

Kalit so'zlar: turizm tarjimasi, Xitoycha-O'zbekcha tarjima, madaniyatlararo muloqot, lingvistik muammolar, madaniy moslashuv, tarjima strategiyalari, turizm nutqi, dinamik ekvivalentlik, idiomatik iboralar.

Annotatsiya: ushbu maqolada turizm mazmunini Xitoy va o'zbek tillari o'rtasida tarjima qilishning amaliy strategiyasi va ilg'or tajribalari ko'rib chiqilgan. U ohang va niyatni saqlash, idiomatik iboralar bilan ishlash va maqsadli auditoriya uchun madaniy dolzarblikni ta'minlash kabi umumiy tarjima muammolarini hal qiladi. Maqolada, shuningdek, yuqori sifatli tarjimalarga erishish uchun lingvistik farqlarni tushunish, texnologiyadan foydalanish va ikki tilli mutaxassislar bilan hamkorlik qilish muhimligi ta'kidlangan. Amaliy tadqiqotlar va misollar orqali u turizm mazmunining jozibadorligini oshiradigan va Xitoy va O'zbekiston o'rtasidagi madaniyatlararo tushunishni rivojlantiradigan samarali tarjima usullari haqida tushuncha beradi.

Kirish: Jahon sayyohlik sanoati samarali muloqot asosida rivojlanib, tarjimani muvaffaqiyatli marketing va xizmat ko'rsatishning muhim tarkibiy qismiga aylantiradi. Turizmga oid iboralarni Xitoy va O'zbek tillari o'rtasida tarjima qilish haqida gap ketganda, bu ikki til o'rtasidagi muhim lingvistik, madaniy va tarixiy farqlar tufayli vazifa ayniqsa murakkab. Ushbu maqolada turizmga oid iboralarni Xitoy va o'zbek tillari o'rtasida tarjima qilishning amaliy strategiyalari va ilg'or tajribalari o'rganilib, asl matnning ohangi va niyatini saqlab qolish, idiomatik iboralariga murojaat qilish va tarjima qilingan tarkibning maqsadli auditoriya bilan rezonanslashishini ta'minlash kabi umumiy tuzoqlarni bartaraf etish usullariga e'tibor qaratilgan.

Adabiyotlarni sharxi: turizm iboralari tarjimasi bo'yicha tadqiqotlar, shuningdek, tarkibni maqsadli auditoriyaning madaniy imtiyozlari va kutishlariga moslashtirish muhimligini ko'rib chiqdi. Dann (1996) sayyohlik nutqi bo'yicha organilgan ilmiy ishida turizm tili ko'pincha reklama va ishonarli bo'lib, nafaqat ma'lumotni etkazadigan, balki maqsadli auditoriyaning hissiyotlari va istaklariga murojaat qiladigan tarjima yondashuvini talab qiladi. Bu, ayniqsa, Xitoy sayyohlik shiorlari yoki tavsiflarini o'zbek tiliga tarjima qilishda juda muhimdir, bu yerda tarjimon o'zbek sayyohlarining madaniy qadriyatlari va sayohat afzalliklarini hisobga olishi kerak.

Bundan tashqari, globallashuvning kuchayishi va Xitoy va Markaziy Osiyo o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning kuchayishi Xitoy va Markaziy Osiyo tillariga yo'naltirilgan tarjimashunoslikka qiziqishning ortishiga olib keldi. Biroq, Xitoy-O'zbek turizmini tarjima qilish bo'yicha aniq tadqiqotlar cheklanganligicha qolmoqda, bu esa ushbu maqola ko'rib chiqmoqchi bo'lgan adabiyotlardagi bo'shliqni ko'rsatmoqda.

Metodologiya: ushbu maqolaning metodologiyasi turizm bilan bog'liq atamalarni Xitoy va O'zbek tillari o'rtasida tarjima qilishda lingvistik va madaniy muammolarni tahlil qilishga qaratilgan sifatli yondashuvni o'z ichiga oladi. Tadqiqot birlamchi va ikkilamchi manbalarga, shu jumladan, akademik maqolalar, turizm risolalari va amaliy tadqiqotlar asosida olib boriladi.

Ma'lumotlarni yig'ish: dastlabki ma'lumotlar Xitoy va O'zbekiston sayyohlik materiallari, shu jumladan risolalar, veb-saytlar va sayohat qo'llanmalarini o'rganish orqali to'plangan. Ushbu materiallar har ikki mamlakatdagi mashhur sayyohlik yo'nalishlari va madaniy tadbirlarga aloqadorligi asosida tanlangan. Ma'lumot yig'ish jarayoni turizm bilan bog'liq umumiy atamalar va iboralarni hamda ularning tarjima qilingan ekvivalentlarini aniqlashni o'z ichiga olgan.

Qiyosiy tahlil: Xitoy va o'zbek tillari o'rtasidagi lingvistik tuzilmalar, lug'at va idiomatik iboralardagi farqlarni o'rganish uchun qiyosiy tahlil o'tkazildi. Bunga asl xitoycha atamalarni ularning O'zbekcha tarjimalari bilan taqqoslash, to'g'ridan-to'g'ri tarjima qilish qiyin bo'lgan yoki tarjimada madaniy nuanslar yo'qolgan sohalarga e'tibor qaratish kiradi. Tahlil, shuningdek, ushbu farqlarning tarjima qilingan materialning maqsadli auditoriyaga mo'ljallangan xabarni etkazishdagi umumiy samaradorligiga ta'sirini ko'rib chiqdi.

Case tadqiqotlar: tarjima muammolarni misol uchun, muayyan sayyohlik amaliy tadqiqotlar, madaniy tadbirlar, va marketing shiorlar tahlil qilindi. Ushbu amaliy tadqiqotlar tarjimonlarning madaniy ahamiyatini yetkazish va turizm materiallarining reklama jozibadorligini saqlab qolishning murakkabliklarida qanday harakat qilishiga aniq misollar keltirdi.

Ekspert maslahati: tahlilning aniqligi va madaniy ahamiyatini oshirish maqsadida Xitoy va o'zbek tillarida so'zlashuvchilar hamda tarjimashunoslik bo'yicha mutaxassislar bilan maslahatlashuvlar o'tkazildi. Ularning tushunchalari topilmalarni kontekstlashtirishga va tahlilda ikkala tilning madaniy va lingvistik nozikliklarini hisobga olishni ta'minlashga yordam berdi.

Nazariy asos: tahlil dinamik ekvivalentlik va madaniyatlararo aloqa modellari kabi tarjima nazariyalariga asoslangan edi. Ushbu asoslar Xitoy va o'zbek tillari o'rtasidagi til va madaniy tafovutlarni bartaraf etishda qo'llanilayotgan tarjima strategiyalari va duch kelayotgan muammolarni tushunish uchun asos bo'ldi.

Samarali tarjimaning birinchi bosqichi Xitoy va o'zbek tillari o'rtasidagi tub grammatik va tarkibiy farqlarni tushunishdir. Xitoy tili-bu ma'noni yetkazish uchun

so'z tartibi va kontekstiga juda tayanadigan, analitik bo'lmagan til. Aksincha, o'zbek tili aglutinativ til bo'lib, grammatik munosabatlarni ifodalash va so'zlarning ma'nosini o'zgartirish uchun qo'shimchalardan foydalanadi. Misol uchun, "游客喜欢参观博物馆" (Yókè xǐhuān cānguān bówùguǎn), "tashrif muzeylar kabi Sayyohlar," Mavzu-Fe'l-Ob'ekt (SVO) tuzilishi quyidagicha ma'no beradi. Xitoychadagi gapni O'zbek tilida ekvivalent jumlasini "sayyoxlar muzeylarini ziyorat qilishni yaxshi ko'rganlar" bo'ladi, u ham SVO tuzilishiga ergashadi, lekin so'zlarning ma'nosini o'zgartiruvchi qo'shimcha qo'shimchalar bilan farqlanadi. Ushbu farqlarni tushunish, tarjimonlar uchun tarjima qilingan tarkibning grammatik jihatdan to'g'ri va maqsadli auditoriya tomonidan oson tushunilishini ta'minlash uchun juda muhimdir. Gap tuzilishi yoki grammatikasidagi noto'g'ri joylashish chalkashlikka yoki asl xabarning maqsadini yo'qotishiga olib kelishi mumkin.

Yana bir lingvistik qiyinchilik—bu leksik bo'shliqlarning mavjudligi—bir tilda boshqa tilda to'g'ridan-to'g'ri ekvivalenti bo'lmagan atamalarning borligidir. Masalan, Xitoy an'anaviy Xitoy me'morchiligining har xil turlari uchun o'ziga xos atamalarga ega, masalan, tarixiy hovli uyini nazarda tutadigan "ikki tomonlama" (sx) tarjima qilinadigan so'zlar va iboralar mavjud. O'zbek tilida to'g'ridan-to'g'ri ekvivalent bo'lmasligi mumkin, shuning uchun tarjimon tavsiflovchi iborani taqdim etishi yoki o'zlashma so'zlardan foydalanishi kerak.

Bunday hollarda tarjimonlar ushbu atama ishlatilgan kontekstni ko'rib chiqishlari maqsadga muvofiq bo'ladi, Madaniyatdan kelib chiqib, to'g'ridan-to'g'ri o'zlashma so'zi, tavsiflovchi ibora yoki unga teng keladigan atamalarni olish mos keladimi yo'qligini hal qilishlari kerak. Masalan, o'zbek kitobxonlari uchun madaniy kontekstni qo'shish bilan birga asosiy g'oyani anglatuvchi "历史悠久的四合院" degan ma'noni anglatuvchi "tarixiy hovli uyi" deb tarjima qilish mumkin.

Maqsadli auditoriyaning madaniyatga moslashishini, turizm mazmunidagi so'zlarni tarjima qilishning asosiy maqsadlaridan biri, asl matnning ohangini va maqsadini saqlab qolishdir. Bu shuni anglatadiki, tarjima nafaqat lingvistik jihatdan aniq, balki madaniy jihatdan ham mos va maqsadli auditoriya uchun qiziqarli bo'lishi kerak. Masalan; misol uchun, Xitoy turizmga oid terminlarni ko'pincha she'riy va esga soladigan so'zlar, "桂林山水甲天下" (Guìlín shānshuǐ jiǎ tiānxià), "Guylin hamda sahna osmon ostida tengsiz hisoblanadi ma'no sifatida bunday bayon qilish uchun til foydalanadi "

Buni o'zbek tiliga tarjima qilish she'riy ohangni tomoshabinlar uchun mazmunli qilish bilan birga, uni saqlab qolish uchun ehtiyotkorlik bilan o'ylashni talab qiladi. Mumkin bo'lgan tarjima "Guilin manzaralari yer yuzida tengsizdir" bo'lishi mumkin,

bu asl xabarni, o'zbek tilida so'zlashuvchilar bilan rezonanslashadigan tarzda yetkazadi.

Turizm tili tarkibiga ko'pincha potentsial mehmonlarni ishontirish va jalb qilish uchun mo'ljallangan marketing tili kiradi. Ushbu turdagi tilni tarjima qilish qiyin bo'lishi mumkin, chunki u asosan, madaniy ma'lumotlarga, idiomatik iboralarga va hissiy jozibaga tayanadi. Masalan, bir Xitoy turizm shiori o'qib tushunish mumkin, "来中国, 体验古老与现代的完美结合" (Lái Zhōngguó, tīyàn gǔlǎo yǔ xiàndài de wánměi jiéhé), ma'nosi "Xitoyga keling va qadimiy va zamonaviyning mukammal kombinatsiyasini boshdan kechiring." Ushbu shiorni o'zbek tiliga tarjima qilishda, tarjimon xabarning madaniy jihatdan dolzarbligini ta'minlash bilan birga, ishontirish ohangini saqlab qolishi kerak. Mos tarjima shunday bo'lishi mumkin "Xitoyga keling va qadimiy va zamonaviyning mukammal kombinatsiyasini boshdan kechiring, " original maqsad va g'oyani saqlab qolgan.

Idiomatik iboralar ko'pincha manba tili, madaniyatidagi chuqur ildizlari tufayli tarjimada katta qiyinchilik tug'diradi. Misol uchun, "shamol, gullar, qor va oy" degan ma'noni anglatuvchi Xitoycha "风花雪月 (两党" bipartisan) iborasi romantik va she'riy mavzularni tasvirlash uchun ishlatiladi. Buni to'g'ridan-to'g'ri o'zbek tiliga tarjima qilish chalkashliklarga olib keladi, chunki o'zbek madaniyatida iboraning ekvivalenti yo'q. Buning o'rniga tarjimon "浪漫的风景和心情", "romantik manzara va kayfiyat" kabi o'xshash tuyg'uni anglatuvchi iborani tanlashi mumkin. "Ushbu yondashuv idiomaning ma'nosini saqlab qoladi va uni maqsadli auditoriya uchun tushunarli qiladi. Iloji bo'lsa, maqsadli tilda ekvivalent ifodani topish eng yaxshi strategiya hisoblanadi. Masalan, Xitoycha "入乡随俗" (rù xiāng suí sú) iborasini o'zbek tiliga "qachon Rimda bo'sang, Rimliklarga o'xshab harakat qil" degan ma'noni anglatuvchi "mamlakatga moslashtirish", "mamlakatga moslashish" degan ma'noni samarali tarjima qilish mumkin. Bu idiomatik ma'no maqsadli auditoriya osongina tushunadigan tarzda saqlanishini ta'minlaydi.

Maqsadli auditoriyaning madaniy afzalliklari va umidlarini tushunish turizmni samarali tarjima qilish uchun juda muhimdir. Xitoylik sayyohlar sayohat tajribasining ba'zi jihatlariga ustuvor ahamiyat berishlari mumkin, masalan, hashamatli qulayliklar yoki o'ziga xos oshpazlik tajribalari, bu o'zbek sayyohlarining afzalliklaridan farq qilishi mumkin, ular ko'proq madaniy va diniy jihatlariga, masalan, halol taomlar va Islom merosiga tashrif buyurishga e'tibor qaratishlari mumkin. Misol uchun, Xitoyda, har bir sayohat risolasida yaxshi ovqat va hashamatli turar joy mavjudligi, "" (wǔ xīng jí jiǔdiàn), ma'nosi "besh yulduzli mehmonxona, 五星级酒店 kabi atamalar yordamida ta'kidlash mumkin. "Buni o'zbek auditoriyasi uchun tarjima qilishda diqqat markazida

halol ovqatlanish imkoniyatlari va "Besh yulduzli mehmonxona va halol ovqatlanish", "halol ovqatlanish bilan jihozlangan besh yulduzli mehmonxona" kabi ibodat imkoniyatlari haqida ma'lumot kerakli bo'lishi mumkin.

Turizm iboralarini Xitoy va o'zbek tillari o'rtasida tarjima qilishda diniy va madaniy sezgirlikni hurmat qilish ham muhimdir. O'zbekiston asosan, musulmon mamlakat, Shuning uchun Xitoyda madaniy jihatdan neytral yoki maqbul bo'lishi mumkin bo'lgan tarkib O'zbekistonda noo'rin bo'lishi mumkin. Masalan, an'anaviy ajdaho raqslari va otashinlarni o'z ichiga olgan Xitoy festivalining reklama mazmuni o'zbek madaniy va diniy urf-odatlarini hurmat qilish uchun moslashtirilishi kerak bo'lishi mumkin. To'g'ridan-to'g'ri tarjima qilish o'rniga, mazmun festivalning madaniy ahamiyatiga e'tibor qaratishi, o'zbek qadriyatlariga mos keladigan yoki betaraf bo'lgan jihatlarni ta'kidlashi mumkin.

Google Translate kabi mashinada tarjima qilish vositalari tobora takomillashib bormoqda va dastlabki tarjimalar yoki katta hajmdagi matnlar bilan ishlash uchun foydali bo'lishi mumkin. Biroq, bu vositalar, ayniqsa, idiomatik iboralar, madaniy nuanslar va murakkab jumla tuzilmalari bilan ishlashda cheklovlarga ega. Masalan; misol uchun, bir mashina tarjima Xitoycha ibora "品味江南水乡的独特魅力" (pǐnwèi Jiāngnán shuǐxiāng de dú tè mèilì), ma'nosi " Jiangnan suv shaharchasining noyob jozibasini tatib ko'ring," degan atamada adabiy mano chiqarish yetishmaydi, madaniy kontekst va she'riy ohang bera olmaydi. Tarjimani takomillashtirish uchun inson tarjimoni kerak bo'ladi, ehtimol uni "Jiangnan suv shaharlarining o'ziga xos jozibasidan bahramand bo'ling," bu asl matnning jozibasi va madaniy ahamiyatini saqlaydi. Sifatli tarjimalarga erishish uchun Xitoy va o'zbek tillarini yaxshi biladigan ikki tilli mutaxassislar bilan hamkorlik qilish zarur. Ushbu mutaxassislar madaniy kontekst haqida tushuncha berishlari, tegishli idiomatik iboralarni taklif qilishlari va tarjima qilingan tarkibning maqsadli auditoriya bilan rezonanslashishini ta'minlashlari mumkin. Masalan, o'zbekistonlik sayyohlarni jalb qilmoqchi bo'lgan Xitoy sayyohlik kompaniyasi marketing materiallarini tarjima qilish va moslashtirish uchun ikki tilli mutaxassis bilan ishlashi mumkin. Ekspert madaniy moslashuvlarni taklif qilishi mumkin, masalan, O'zbekistonning Ipak yo'li orqali Xitoy bilan tarixiy aloqalarini ta'kidlash, bu madaniy merosga qiziqqan o'zbekistonlik sayyohlarni o'ziga jalb qiladi.

Sifatni ta'minlash tarjima jarayonidagi muhim qadamdir. Bunga tarjima qilingan tarkibni asl xabarning aniqligi, madaniy ahamiyati va izchilligini tekshirish uchun ko'rib chiqish kiradi. Tarjimaning turizm sohasida kutilgan yuqori standartlarga javob berishini ta'minlash uchun ushbu jarayonga ona tilida so'zlashuvchilarni ham, madaniyat mutaxassislarini ham jalb qilish muhimdir. Masalan, turizm veb-saytini Xitoy tilidan o'zbek tiliga tarjima qilgandan so'ng, ona tilida so'zlashuvchilar ishtirokidagi ko'rib chiqish jarayoni yuzaga kelishi mumkin bo'lgan

tushunmovchiliklar yoki madaniy noto'g'ri talqinlarni aniqlashga yordam beradi. Ushbu qadam yakuniy tarkib nafaqat lingvistik jihatdan aniq, balki madaniy jihatdan ham mos va maqsadli auditoriyaga jalb qilinishini ta'minlaydi. Taqiqlangan shahar va terakota armiyasi kabi tarixiy joylarga tashrif buyurishni targ'ib qiluvchi Xitoy turizm risolasi o'zbek tiliga tarjima qilindi. Asl risolada ushbu saytlarning ulug'vorligi va tarixiy ahamiyatini ta'kidlash uchun tavsiflovchi va hayajonli til ishlatilgan. Tarjima jarayonida ushbu tilni o'zbek madaniy qadriyatlariga moslashtirish, ipak yo'lining ta'siri kabi umumiy tarixiy tajribalarga e'tibor qaratildi. Masalan, taqiqlangan shaharning tavsifi uning Markaziy Osiyo bilan tarixiy aloqalarini ta'kidlash uchun tarjima qilingan va uni o'zbek kitobxonlari uchun yanada qulayroq qilgan. Yakuniy tarjima nafaqat asl xabarni etkazdi, balki risolaning O'zbekiston bozoriga jozibadorligini oshirib, madaniy dolzarblik qatlamini qo'shdi. Xitoy turizm bir shiori, " 体验中国的无尽魅力 " (tīyàn Zhōngguó de wújìn mèili), " Xitoyning cheksiz jozibasini his eting " o'zbek tiliga tarjima qilingan edi, ma'nosi tarjima asl shiorning maqsadini saqlab qoldi, shu bilan birga tilni o'zbek tilida so'zlashuvchilarga moslashtirishga moslashtirdi. Ushbu shior Xitoy va O'zbekiston o'rtasidagi madaniy aloqalarga havolalar kiritish orqali yanada mahalliyashtirildi va bu maqsadli auditoriya uchun yanada jozibador bo'ldi.

Xulosa. Turizm mazmunini Xitoy va o'zbek tillari o'rtasida tarjima qilish ikki til o'rtasidagi lingvistik va madaniy farqlar tufayli o'ziga xos muammolarni keltirib chiqaradi. Biroq, lingvistik kontekstni tushunish, ohang va niyatni saqlash, idiomatik iboralar bilan ishlash va madaniy dolzarblikni ta'minlash kabi strategiyalarni qo'llash orqali tarjimonlar maqsadli auditoriya bilan rezonanslashadigan yuqori sifatli tarjimalarni yaratishi mumkin. Texnologiyalar va inson tajribasidan foydalanish, shuningdek, tarjima muammolarini bartaraf etishda va madaniy jihatdan to'g'ri tarjimalarga erishishda juda muhimdir. Turizm sohasi o'sishda davom etar ekan, Xitoy va o'zbek tillari o'rtasidagi tarkibni samarali tarjima qilish qobiliyati madaniyatlararo tushunishni rivojlantirish va ushbu ikki xil madaniyat o'rtasidagi turizmni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. <https://www.chineseclass101.com/blog/2019/11/21/chinese-travel-phrases/>
2. <https://cyberleninka.ru/article/n/xitoy-tilida-keng-foydalaniladigan-iboralar-va-ularning-o-zbek-va-xitoy-tilida-talqini>
3. <https://cyberleninka.ru/article/n/xitoy-tilida-iboralar>
4. https://www.iupr.ru/files/ugd/b06fdc_7e767ddf54cd4823b4fdbb311ae779a0.pdf?index=true
5. <https://www.alsglobal.net/uz/tillar/mandarin-xitoy-tiliga-tarjima-tarjimon-transkripsiya-xizmatlari/>